

ТРУДНОСТИ ПРИ ПРЕВОДА НА НАУЧНИ АНГЛИЙСКИ ТЕКСТОВЕ В ОБЛАСТТА НА ЛАНДШАФТНАТА АРХИТЕКТУРА

Биляна Овчарова
Лесотехнически университет, София

Резюме

При обучението си по английски език студентите от специалността „Ландшафтна архитектура“ в Лесотехническият университет се сблъскват с трудности, породени от (1) термини, за които е необходим обяснителен превод на българския език и дори не могат на пръв поглед да бъдат разпознати като такива (напр. *standard trees* – дървета с право стъбло без разклонения на височина 1,80 м); (2) думи с ясно значение, но с труден превод поради спецификата на езиците (напр. *a wild display of round flowers* – бурен цъфтеж на овални цветове) или (3) множеството наименования, както латински, така и общоприети, на растителни видове, които трябва да се предадат по подходящ и смислен начин за четящите превода на български език. В доклада се описват стратегии за повишаване на чувствителността на обучаемите към трудностите при превода.

Ключови думи: научни текстове, термини, английски език, български език, растения.

Keywords: scientific texts, terms, English, Bulgarian, plants.

JEL: I29.

Увод

Обучението по дисциплината „Специализиран английски език“ в Лесотехническият университет (ЛТУ) предполага в немалка част развитие на способностите за превод на специализирани текстове.

Преводът на специализирани текстове има своите особености в сравнение с превода на художествена литература например, където на преден план е най-вече способността на преводача да създаде текст с образност, въздействие и наслада за читателя, каквито се съдържат в оригиналния текст. При научните текстове на първо място е обективната информация, която следва да бъде точно и правилно предадена.

Текстовете в областта на ландшафтната архитектура са предизвикателство за превод по следните причини:

- (i) наличието на термини, за които е необходим обяснителен превод на българския език и дори не могат на пръв поглед да бъдат разпознати като такива (напр. *standard trees* – дървета с право стъбло без разклонения на височина 1.80 м);
- (ii) наличието на думи, които не са термини и значението им е сравнително лесно разпознаваемо, но превод им е труден поради спецификата на езиците и липсата на лексикален еквивалент на български език (напр. *a wild display of round flowers* – бурен цъфтеж на овални цветове) или
- (iii) множеството наименования, както латински, така и общоприети, на растителни видове, които трябва да се предадат по подходящ и смислен начин за четящите превода на български език.

Обект на изследване и анализ в този доклад са затрудненията при превода по точки (i) и (ii); тези по точка (iii) са вече разгледани в предходната публикация.

1. Еквивалентност при превода

Не бива да се създава заблуждението на основата на посочените три причини, че процесът на превеждане се свежда единствено до намиране на правилния еквивалент на дадена дума/термин. При превод на специализирани текстове, именно поради естеството им, фокусът е най-вече върху еднаквостта на референтното значение на думите; но естествено за добрия превод е важна и еквивалентността на цялостния текст откъм граматика, синтаксис, прагматика, стил, а и еквивалентност на текста като израз на емоция, отношение и др. По въпроса за схващането за преводната еквивалентност има подробни описания [2].

Анализът на английското изречение и сравняването на двата му варианта за превод може да илюстрират идеята за подобна цялостна еквивалентност. Вариант 1 е автоматичен превод с „Гугъл преводач“; вариант 2 е моето предложение за превод (което би могло да се окаже различно от вариант на специалист по семепроизводство например):

- (1) *The selectivity employed in the development of regeneration stock through seed orchards results in genetically improved seedlings rather than genetically engineered seedlings.*

Вариант 1: *Селективността, използвана при разработването на запаси за регенериране чрез овощни градини със семена, води*

до генетично подобрени разсади, а не до генетично модифицирани разсади. (превод а „Гугъл преводач“ на 15.10.2023 г.)

Вариант 2: Резултатът от селективността, прилагана при получаването на посевен материал чрез семепроизводствени градини, са генетично подобрени фиданки, а не генетично модифицирани фиданки.

а) Грешен превод на ниво дума

Без да омаловажавам възможностите на „Гугъл преводач“, са очевидни грешно преведените изрази: *regeneration stock*, *seed orchards* и *seedlings* с превод съответно *запаси за регенериране*, *овощни градини със семена* и *разсади*. Моите предложения са: *посевен материал*, *семепроизводствени градини* и *фиданки*, като следва да се отбележи, че и при превода на два от изразите е използвана перифраза¹, съдържаща обяснителна дума: *посевен* (изпусната е думата *regeneration*) и сложната дума *семепроизводствени*, съдържаща обяснението за *производство*, което липсва в английския език.

б) Липса на стилова еквивалентност; липса синтактична еквивалентност

В английския текст са използвани форми на глаголите *employ* и *result in*, които стилово различават от синонимите си *use* и *lead to*, като именно поради вида на текста и стила на изразяване авторът е предпочел думите от официалния стил. При превода във вариант 1 липсва подобна стилова еквивалентност, която, както се вижда, не нарушава разбирането на смисъла. При вариант 2 използването на съществителното *резултат* за предаване на смисъла на сродния морфологично глагол *result in* в английското изречение налага множество промени: промяна на началната дума в изречението и промяна на главния глагол, който от преходен става копулативен глагол, т.е. налице е липса на синтактична еквивалентност.

в) Невъзможност за превод на отношението, изразено на оригиналния език

В английското изречение в използван израз *genetically engineered seedlings*, като това е синоним и по точен начин за назоваване² на *генетично модифицирани фиданки*. Както в българския, така и в английския език последният е термин, който в повечето случаи се използва в

негативен контекст. Авторът не желае да влиза в полемиката „за или против ГМО“ и използва неутрален израз. В българския език няма неутрален израз и не е възможен превод с друг синоним, т.е. в този случай е невъзможно в превода да не се използва фразата *генетично модифицирани фиданки*, която има немалко негативна конотация в българския език, т.е. и двата варианта на превод демонстрират, във връзка с еквивалентността на изразяването, невъзможност да бъде предадено по-неутралното отношение на автора към генетичното модифициране на растенията. Разбира се би могло да се използва превод като *фиданки, получени чрез генно инженерство*, но това ще наруши еднаквостта на конструкцията между двата изрази *генетично подобрени фиданки* и *генетично модифицирани фиданки*.

Този тип еквивалентност при превода, която някои автори наричат концептуална еквивалентност, е истинско предизвикателство при превод от английски на китайски език например, т.е. между култури, които могат да бъдат определени като имащи по-големи културни различия помежду си [3].

г) Използване на по-подходяща дума

При финалното редактиране на превода на изречението *the development of regeneration stock*, което бях превела *разработването на посевен материал* заместих с *получаването на посевен материал*. Може да се използва и думата *събиране*, но *получаване* е по-неконкретизираща дума, каквато е и *development* в английското изречение. Редакцията се наложи поради тромавото звучене на словосъчетанието *разработване на посевен материал* (макар да си давам сметка, че някои преводачи биха настоявали да се използва именно *разработване*, тъй като е по-техническа дума, насочваща към процеса на селектиране на фиданките). Следва да се отбележи, че подобна редакция не оказва въздействие на превод, което да е от значително значение за разбирането на изречението, но със сигурност улеснява читателя и, особено в научен текст, намалява препрочитането с цел по-добро разбиране.

Анализът в подточки (а), (б), (в) и (г) показва, че за превода на научните текстове от първостепенно значение е разпознаването на терминологията. „Гугъл преводач“ е много полезен именно в подобно разпознаване думите като термини в определен контекст и предлагането на точен превод, макар че в конкретния случай най-основният му недостатък е точно грешният превод на терминологични изрази.

По никакъв начин не може да се твърди, че стиловата и концептуалната еквивалентности не

¹ За преводаческите стратегии на ниво дума при липса на еквивалентност виж [1].

² За повече разяснения: <https://agbiotech.ces.ncsu.edu/q1-what-is-the-difference-between-genetically-modified-organisms-and-genetically-engineered-organisms-we-seem-to-use-the-terms-interchangeably/>

са от значение, защото не оказват влияние върху превода, което би довело до погрешно в голяма степен разбиране на преводния текст. За да бъде обаче един текст издържан, независимо дали представлява превод на чужд език или е написан на родния език на автора, той трябва да отговаря на условностите на стила и начина на изразяване, които се очакват от дадения тип текст. В този смисъл на стиловата и концептуалната еквивалентности трябва да им се обръща внимание при превод на текстове.

2. Анализ на грешките на студентите при превод на специализирани текстове. Стилът на изразяване и трудностите при превода

Студентите от специалността „Ландшафтна архитектура“ в ЛТУ изучават дисциплината „Специализиран английски език“ в три семестъра със седмичен хорариум 2 часа или общо 90 часа. За времето на обучение преводът на специализирани текстове обхваща около 50% от аудиторните и извънаудиторните дейности. Най-общо казано, специализираните текстове могат да се разделят на три основни групи според съдържанието си, което определя и стила на изразяването:

- (i) текстове, отнасящи се до класификацията и характеристиките на растенията с цел правилното им причисляване към даден род, семейство и т.н.;
- (ii) текстове, които описват използването на растенията в озеленяването, грижите за растенията, поддръжката на градините, видовете градини и др.;
- (iii) текстове, свързани със самия процес на проектиране и стъпките му: успешен контакт с клиента, предварително проучване, изготвяне на идеен проект и т.н.

Езикът и стилът на изразяване в трите групи текстове е много различен: при тези от първата група се наблюдават сухи описания с силно специализирана ботаническа терминология, която липсва в речниците. За сравнение на английски език в специализирано издание се разграничават 21 вида листа според формата на петурата, докато в учебник по ботаника на български език са посочени 14 вида.

В примера по-долу подчертаните думи, които са видове плодове според ботаническото описание на плода, не фигурират в речниците (*samara* е преведена като *семе/плод на бряст и пр.*), но могат да се видят в учебник по ботаника:

- (2) *Samara. The samara is a type of winged achene, which may be single, as in elm (Ulmus), or double, as in maple (Acer).*

Крилатка. Крилатката е вид ахена с единично крило като при бряста (Ulmus) или двойно като при явора (Acer).

Всъщност трудността с липсваща в речниците терминология е общ за трите групи, но в следващите две се наблюдават и други трудности.

Във втората група на преден план излизат проблемите с *поетичността* на стила, въпреки че става дума за специализирани текстове: в тази група са включени текстове, които могат да съдържат пространни описания на отглеждане на растения и ефекта от тях в градините, както и описания на обстановка, архитектурата и планировката в паркове и градини. Неизбежно е авторите на подобни описания да не използват поетични похвати: идиоматични изрази, метафори, език богат на прилагателни имена или въздействащи съществителни имена, и изобщо думи употребени в неочакван контекст. Може да се твърди, че, докато при липсата на терминология е по-скоро ясно за превеждащия, че има трудност, свързана с липса на еквивалент на български език, то много често при трудности от *поетичен* характер най-характерната фраза, която използват студентите е „Разбирам го, но не мога да го изразя“.

- (3) *February, with snowdrops, crocus and hellebores is a peak month for me, but when March arrives, official spring turns into the blackthorn winter and the garden looks peaky and pinched.*

Февруари със своите кокичета, минзухари и кукуряк е най-силният месец за мен, но, когато настъпи март и хване студ, макар официално да е пролет, градината изглежда унила.

Докато първите два израза *peak month* и *official spring* не са проблематични за българския език, защото има директни преводни еквиваленти, то изразът *blackthorn winter*, който означава *неочаквано застудяване през пролетта, когато трънките (blackthorn) са нацъфттели* липсва в българския език. Освен това прилагателните, описващи градината, *peaky* и *pinched*, определено са търсена от автора алитерация и са използвани в неочакван контекст за описание на градина, а на човек и неговото лице (*pinched* се използва, за да изрази *болнав и слаб* вид на лицето на човек). На български език може да се запази алитерацията с превод *изнемощяла и измършавяла*, но предпочетенят от мен превод е *унила* и за двете прилагателни имена. Това е

така, защото, макар текстовете на английски език да изобилстват на поетични фигури³, усещането ми е, че българските текстове на подобна тематика са по-консервативни. За последното твърдение са необходими допълнителни проучвания в бъдеща публикация.

При третата група текстове трудности на пръв поглед изглеждат немного: терминологията и идиоматичните изрази не изобилстват както в предходните две групи. Тук обаче трудността е от *техническо* естество (което в голяма степен може да се отнася и до текстовете от втората група): изречения са дълги с по няколко подчинени изречения, като често тези подчинени изречения имат безлична форма на глагола, а това не дава информация за вида на подчинителната връзка.

- (4) *If the walls are attractive they can be left exposed, and the same type of material can be used in other parts of the garden (for the vertical pillars of an arbour, for instance), helping to unite house and garden.*

Ако стените са с добър външен вид, те може да не се скриват и същият материал да се използва в други части на градината (за вертикалните колони на пергола например), което ще помогне къщата и градината да се възприемат като едно цяло.

- (5) *The height of the vertical plane affects what can be seen from various points in the garden, directing and screening views within the garden and to the surrounding landscape beyond.*

Височината на вертикалното озеленяване определя какво може да се види от различни точки в имота, като насочва към или прикрива гледки в градината или извън нея в заобикалящия пейзаж.

От двата примера е видно, че безличните подчинени изречения се превеждат с подчинено определително изречение в пример (4) и подчинено обстоятелствено в пример (5).

Тези примери илюстрират и най-важното при превода изобщо: трябва да се предаде смисълът, а не да се превеждат думите (*attractive* и *plane* не са преведени буквално, а са заменени със смислени за контекста изрази).

Макар и много условно, дотук бяха разглеждани най-типичните трудности при превода специализирани текстове от областта на ландшафт-

ната архитектура според вида на текста. Има и още един тип грешка, която се отнася изобщо до превода: думи, които са на англоезичната езиковедска терминология са фалшиви приятели, или иначе казано, това са еднакви думи, които имат различно значение в двата езика. Един такъв пример е думата *designer*, която в текст за проектиране на частни градини може да бъде употребена многократно, но преводът на българския език не е *дизайнер*, а *ландшафтен архитект* или *проектант*.

- (6) *Water gardens reflected the desire of their owners to impress.*

Водните градини рефлектираха (върху) желанието на собствениците им да впечатляват.

В примера, който е изречение за превод от текст на контролна работа, глаголът *reflect* беше преведен от няколко студенти *рефлектираха*, като някои от тях бяха добавили и предлога *върху*. Тъй като фокусът на контролното беше граматически анализ и не биха могли да изпълнят останалите стъпки от анализа, ако нямат точен превод, студентите имаха право да питат за правилността на превода. Интересното е, че при коментар на превода с преподавателя, студентите само предлагаха българската дума *отразяваха*, което показва, че разпознават чуждицата и употребата ѝ с предлога *върху* в българския език.

В научните текстове често авторите имат много какво да кажат по темата и не искат да изпуснат нито една подробност. Това създава сложни и дълги изречения, често с изброяване на изрази от по няколко думи или множество подчинени изречения, което може да затрудни разбирането на цялостното изречение. Английският език е беден морфологично език, което в случая може да създаде трудности, защото се губят подсказките, присъщи на по-богатия морфологично български език (например прилагателно, отнасящото за съществително име в ж.р., също е в ж.р. и лесно се разпознава, ако не е в непосредствена близост до съществителното име). Трудностите при превода поради различната морфология на двата езика ще бъдат обект на бъдеща публикация.

Заклучение

В заключение може да се очертаят стратегиите при преподаването на специализиран английски език, насочени към преодоляване на описаните трудности при превода на научни текстове.

³ Подобни поетични похвати са често срещани и в специализираните текстове за студентите от специалността „Инженерен дизайн“ в ЛТУ.

При обучението си по специализиран английски език студентите е необходимо да развият умения за редактиране на вариантите за превод, предложени от софтуер като Гугъл преводач или собствени такива. Може убедено да се твърди, че добрият превод на специализирани текстове изисква влагане на неимоверни усилия да се намери точния начин на изразяване, използван от учените в понякога много тясна научна сфера. Следните упражнения могат да бъдат прилагани в развитието на уменията за превод:

- а) **Редактиране на автоматични преводни варианти, съставени от Гугъл преводач.** Студентите следва да умеят да се възползват от Гугъл преводач като инструмент, който използва честотни и статистически алгоритми при превода и в немалко случаи може да насочи към най-точния преводен еквивалент (най-вече в области като икономика). В същото време те трябва да се научат да не разчитат на Гугъл преводач да има добра преценка за стила на изразяване, използван от даден автор: софтуерът се осланя на най-често срещаните думи при превода или на най-обичайното речниково значение на дадена дума, ако контекстът не му даде информация за друго и това може да се окаже недобър превод или напълно погрешен.
- б) **Упражнения за превод на текст, в който термините са предварително подчертани, като студенти трябва да ус-**

пят да ги преведат, използвайки всички налични ресурси. За подобен тип упражнения е необходимо студентите да получат конкретни насоки за търсене на преводни еквиваленти: учебници, английско-английско тълковни речници, картинни речници и др.

- с) **Упражнения за самостоятелен превод, при които те изготвят речник на непознатите за тях думи и обясняват избора си при превода, свързан с небуквалното превеждане.** Истината е, че студентите се стремят да преведат изучаваните специализирани текстове, като минимално се отдалечава от изходния текст. При описаната *поетика* на текстовете преводите често да неуспешни. Постепенно в хода на обучението си студентите следва да развият увереност да следват знанията и интуицията си, за да може да усъвършенстват уменията си за предаване на текст от един език на друг.

Литература

1. Baker, M. *In Other Words: A coursebook on translation*. Routledge. London. 2018. 24–46.
2. Kenny, D. Equivalence. In Baker, M, Saldanha, G. (Ed.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Routledge. London. 2009. 96–99.
3. Lee, C.-C., Li, D., Arai, S., Puntillo, K. Ensuring cross-cultural equivalence in translation of research consents and clinical documents: A systematic process for translating English to Chinese. *Journal of Transcultural Nursing*. 20(1). 2009. 77–82. DOI <https://doi.org/10.1177/104365960832585>.

DIFFICULTIES IN TRANSLATING SCIENTIFIC ENGLISH TEXTS IN THE FIELD OF LANDSCAPE ARCHITECTURE

Bilyana Ovcharova
University of Forestry, Sofia, Bulgaria

Abstract

In their English language course that involves translation of original texts into Bulgarian, the students majoring in landscape architecture at the University of Forestry in Sofia face difficulties in the following aspects: (1) terms that require an explanatory translation into Bulgarian and cannot even be recognized as such at first glance (e.g. standard trees – trees with a straight stem without branches at a height of 1.80 m); (2) words with a clear meaning but difficult to translate due to each language specifics (e.g. a wild display of round flowers, the word *display* not having direct translation in Bulgarian) or (3) a multitude of plant names, both Latin and common, which must be conveyed in an appropriate and meaningful way for the readers of the Bulgarian translation. This paper presents strategies for improving learners' sensitivity to translation difficulties.